

Наталія Абабіна
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри зарубіжної літератури
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ДИСКУРС-АНАЛІЗ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОГО ТВОРУ

Художній твір з точки зору синергетичного дискурсу можна розглядати як нелінійну систему, отже інтерпретацію його можна провести на основі нелінійної динаміки. Це дає можливість висвітлити якості художнього твору, які до цього часу залишалися поза увагою дослідників або раніше вважалися несуттєвими. Започаткована у точних і природничих науках, ця теорія виявилася досить плідною у літературознавстві та дискурсології. Такі ознаки тексту, як біфуркація, флуктуації, атрактор потроху приживаються в аналізі художнього дискурсу та спрямовують на «оригінальні способи виявлення літературознавчих проблем внутрішньої організації тексту» (Беляков, 2024, с. 47). Ці поняття визначають рух сюжету твору. Від обраного шляху на етапі біфуркації та сили флуктуацій, які впливають на дії героїв, залежить, яким буде атрактор – простим чи дивним. Науково-фантастичний жанр для аналізу обраний не випадково – саме його форми і механізми розвитку сюжету яскраво відображають непередбачувану поведінку нестійкої динамічної системи.

Мета даної роботи – показати непередбачуваність траєкторії руху динамічної системи персонажу на матеріалі роману Денієла Кіза «Квіти для Елджернона».

Науково-фантастичний роман Д. Кіза обраний для аналізу з кількох причин. З одного боку, через важливість проблематики твору – проблеми людей з особливими потребами, їх соціалізація і способи залучення до громадської діяльності останнім часом активно обговорюються. З іншого боку, тип самоорганізації головного героя демонструє пригожинську модель

дисипативної мінливості, тобто поєднання хаосу з новим порядком через різноманітність пошуку і життєвого досвіду. Це дає можливість виробити неklasичну модель аналізу твору, – з точки зору синергетичної парадигми. Актуальність означених проблем підтверджується тим, що в художній літературі такі персонажі все частіше стають головними. Одним із перших таких письменників став Д. Кіз.

У центрі сюжету – науковий медичний експеримент над 32-річним Чарльзом Гордоном, людиною з особливими потребами і низьким IQ. Він працює прибиральником у пекарні. Твір написаний у формі звіту самого головного героя. Такою була одна з основних умов експерименту – він має записувати все, що трапляється з ним і що він відчуває. У результаті герой стає генієм, проте його оточення не готове сприйняти його таким: «розум загнав клин між мною і тими людьми, яких я знав і любив...», «раніше вони насміхалися, зневажаючи мене за невігластво й тупість; тепер вони ненавиділи мене за мої знання та моє розуміння» (Кіз, 2015). Експеримент закінчується трагічно – «розум, розвинений штучно, руйнується протягом часу, прямо пропорційного темпам його зростання» (Кіз, 2015).

У ході проведеного дослідження твору Д. Кіза встановлено, що параметром порядку у романі «Квіти для Елджернона» служать неймовірні, неочікувані події, яким підкорений увесь сюжет. Саме вони є складовою всього процесу самоорганізації і ведуть до дивного атрактора. У науково-фантастичному жанрі він проявляється яскраво, адже адаптація героя з особливими потребами до свого нового стану чи нового оточення проходить на межі хаосу і порядку. Послідовність нестійкостей у романі Д. Кіза показує, що нелінійні системи з дивним атрактором спрогнозувати від початку до кінця неможливо, тому що в процесі самоорганізації відбувається те, на що очікували менш за все.

Список використаної літератури

1. Бєляков О.О., Шкамарда О.А. (2024). Теоретичні передумови та засадничі принципи хаологічного аналізу художнього тексту. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*, 1, 47–52.
2. Кіз Д. Квіти для Елджернона (2015). Пер. з англ. В. Шовкун.
file:///C:/Users/user/Downloads/kiz-deniiel-kvity-dlia-eldzhernona3440.pdf